

COĞRAFYA EĞİTİMİNDE BÖLGE KAVRAMI

The Concept of Region in Geography Education

Yrd. Doç. Dr. Hakan KOÇ,

*Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar
Coğrafya Eğitimi, Sivas. hakankoc66 @ gmail.com*

Yrd. Doç. Dr. Bülent AKSOY,

*Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler
Öğretmenliği, Ankara. baksoy28@yahoo.com*

ÖZET

Bu araştırmanın amacı ülkemizin çeşitli yükseköğretim kurumlarında coğrafya eğitimi alan lisans öğrencilerinin bölge kavramı konusundaki bilişsel düzeylerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda Türkiye’de altı farklı üniversitenin Eğitim ve Edebiyat Fakültelerinin coğrafya Öğretmenliği ve Coğrafya Bölümlerinde öğrenim gören 165 lisans öğrencisine bölge kavramı ve özelliklerini içeren yapılandırılmamış 8 adet sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Betimsel tarama yöntemi ve içerik analizi yöntemi kullanılan bu araştırmadan elde edilen verilerin çözümlenmesinde, araştırma problemi ve alt problemlerine uygun olarak, frekans, yüzde aritmetik ortalama değerleri kullanılmış; t- Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) teknikleri uygulanmıştır. Lisans öğrencilerinin bölge kavramına ilişkin bilişsel düzeyleri bölüm ve üniversite değişkenine göre farklılaşırken, cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Coğrafya eğitimi alan lisans öğrencilerinin, bölge kavramına ve bölge türüne yönelik bilişsel düzeyleri 1. ve 6. sorularda oldukça yüksek iken 2.,3.,4.,5. ve 7. sorularda oldukça düşük olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bölge, Şekilsel Bölge (Homojen / Tekdüze), Fonksiyonel Bölge, Coğrafya Eğitimi

ABSTRACT

The aim of this study is to define the cognitive levels of undergraduate students, having geography education in the higher education institutions in our country, about the concept of region. In line with this aim, a survey comprising eight unstructured questions about the concept and characteristics of region was applied to 165 undergraduate students having education in the departments of Geography Teaching and Geography of the faculties of Education and Letters at six different universities in Turkey. Descriptive surveillance and content analysis methods were used in this research and to analyse the data obtained from the research, corresponding with the problems and sub-problems, frequency, arithmetic mean, percentage of values have been used; t-test and one-way analysis of variance (ANOVA) techniques were applied. The cognitive levels of undergraduate students differentiate with respect to the variables of department and university while not differentiating with respect to gender. The cognitive levels, regarding the concept and type of region, of undergraduate students receiving geography education have been found to be high for the questions 1 and 6, while being considerably low for the questions 2, 3, 4, 5, 6, and 7.

Key Words: *Region, Formal Region (Homogenous/Monotonous), Functional Region, Geography Education*

1.GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde bölge kavramının coğrafya öğretimindeki yeri ve önemi ile bölge türleri ve bölgelerin özellikleri açıklanmıştır.

1.1.Bölge Kavramı Coğrafya Dersinin Öğretiminde Neden Önemlidir?

Amerikan Ulusal Coğrafya Eğitimi Kurulu (National Council of Geography Education) 1994 yılında hazırladığı coğrafya eğitimi standartlarında coğrafya eğitiminde beş temel bileşen olduğunu ve coğrafya derslerinin bu bileşenler çerçevesinde sürdürülmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bu beş bileşen; konum (location), yer (place), insan-çevre etkileşimi (Human-Environment interaction), hareket (movement) ve bölgedir (region).

Yukarıda belirtilen bileşenler aynı zamanda nasıl bir coğrafya eğitimi verilmelidir? sorusunun da cevabını vermektedir. Coğrafya

öğretiminde konu ne olursa olsun yukarıda sayılan beş bileşeni içermelidir. Bu ayrı bir araştırma konusudur. Ancak konu gereği bu çalışmada sadece bölge kavramının neden önemli olduğu sorusuna cevap aranmıştır. Elde edilen cevapları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Coğrafyacıların temel görevlerinden birisi de mekân ve mekânsal ilişkileri tanımlama ve mekâna ait unsurları yorumlayarak mekânsal analizler yapmaktır. Bölge veya mekânsal analiz çalışmaları birçok coğrafi çalışmanın temel konusunu oluşturur. Bu yönü ile coğrafya diğer disiplinlerden ayrılır. Doğal çevre unsurları ile ilgilenen birçok disiplin mevcuttur. Örneğin, ziraat mühendisleri toprakla, biyologlar bitki örtüsü ile jeologlar yer kabuğu ile ilgilenirler. Ancak yeryüzü şekilleri üzerinde ana kayanın ve iklimin, iklim üzerinde yeryüzü şekillerinin ve bitki örtüsünün, bitki örtüsü üzerinde yeryüzü şekillerinin ve iklimin etkisi ve bu doğal unsurların birleri üzerindeki etkisinin yanı sıra doğal unsurların insan ve beşeri yapılar üzerindeki etkisi ile insanın bu doğal unsurlar üzerindeki etkisini ancak bir coğrafya eğitimi almış bir birey ortaya koyabilir.

Yeryüzüne baktığımızda doğal ve beşeri özellikler birbirleriyle o kadar iç içe girmiştir ki insanların bu özellikleri gruplandırmadan ve sınırlandırmadan algılayabilmesi oldukça güçtür. Bu yüzden coğrafyacılar dünyayı daha iyi algılamak ve algılatmak için yeryüzünün benzerlik gösteren alanlarını tespit ederek, bölge kavramını oluşturmuşlardır. Bu açıdan coğrafya eğitiminde bölge kavramının öğretimi çok önemli bir yer tutar.

Genel tanımıyla ekonomik coğrafya; ekonomik faaliyetlerin doğal çevre ile ilişkisini inceler. Örneğin çevreci determinist akımda iklimin; sağlık, fiziksel ve zihinsel yeterlilik üzerinde belirleyici rolü bulunduğu düşünülür. Öte yandan bu akıma göre uygarlığın; nüfusun enerjisinin ve yeterliliğinin ve ayrıca bilgi ve yaratıcılığının bir sonucu olduğu düşünülürse, iklim toplumların ilerleme ya da gerilemesinde 'ana kaynak' olmaktadır. Daha sonra gelişen akımlar ise; coğrafi koşulların yanı sıra toplumların kültürel ve tarihi birikimlerinin, örgütleniş şekillerinin ve hukuksal yapılarının da toplumsal gelişme üzerinde etkili faktörlerden olduğunu vurgulamaktadırlar. Kültürel ve tarihi birikimler, toplumsal ve hukuksal yapılar da beraberinde 'bölge' kavramının geliştirilip irdelenmesini gündeme getirmiştir (Blache ve Vidal,1992;

Aktaran: Tümertekin,1999:13). Tümertekin'e göre, Blache ve Vidal'den sonra bölge kavramı coğrafyaya yerleşmiş ve bölgenin coğrafyanın özü olduğu gerçeği her zaman kabul görmüştür.

Yerel, bölgesel ve küresel ölçekte mekânsal ilişkileri açıklamada ve öğretmede coğrafyanın rolü yadsınamaz. Coğrafya eğitimi veren akademisyenler ve öğretmenler olarak eğer bizler sıkıcı istatistikî ve ansiklopedik bilgiler değil de insan - çevre etkileşimi hakkında basında okuduğumuz, işittiğimiz ya da televizyonda gördüğümüz insanlar ve bölgeleri ilgilendiren hayati konular, düzenli bir şekilde öğretirsek üniversite ve liselerde coğrafyaya olan ilgi artacaktır.

1.2.Bölge Türleri ve Özellikleri: Bölge türü ile yapılan çalışmalar küresel ölçekte incelendiğinde coğrafyacılar günümüzde bölgeyi “şekilsel (homojen / tekdüze) ve fonksiyonel olmak üzere iki türe ayırmaktadır. Ancak ülkemizde bölge kavramına yüklenen üçüncü bir anlam daha söz konusudur. Bu da coğrafi bölge kavramıdır. Bu bölge sınıflandırma türleri ve özellikleri şu şekildedir:

1.2.1. Şekilsel Bölgeler (Homojen / Tekdüze): Şekilsel bölgeler sahip oldukları doğal ve beşeri özellikleri ile dünyanın diğer alanlarından ayrılan bölgelerdir. Her bir bölge kendi içerisinde yegâne bir özellik göstermekte ve dünyanın diğer alanları ile bağlantısı bulunmamaktadır. Şekilsel bölgeler, doğal ve beşeri özelliklere ait verileri sınıflandırma ve sınırlandırmak suretiyle oluşturulur.

“Şekilsel bölge bazen homojen veya tekdüze bölge olarak adlandırılır. Şekilsel bölgenin, belli bir özelliğin ya da özelliklerin homojenliğinden dolayı bir birim olduğu düşünülür. Başka bir deyişle bölge belli özellikler içinde veya özel varyasyon aralığında dağılım gösteren özelliklerin bulunduğu alandır. Yalnızca belli bir yükseltinin altındaki alanları içeren alçak bölgeler, yalnızca belli bir yükseltinin altındaki araziyi içeren ve belirli oranda ormanlaşmış alçak bir orman arazi bölgesi, üretimde işgücü belli belirli bir orandan daha fazlası ile sadece istatistiksel birimleri içeren endüstri bölgeleri bunlara örnek teşkil eder” (Kostbade, 1968:7).

Örneğin yer şekilleri kriterine göre; dağlık bölge, platoluk bölge, ovalık bölge gibi, denize olan konumuna göre; kıyı bölgesi, iç bölge şeklinde, iklim kriterine göre; soğuk bölge, sıcak bölge, ılıman bölge,

yağışlı bölge, kurak bölge, yarı kurak bölge şeklinde, bitki örtüsü kriterine göre; ormanlık bölge, bozkır bölgesi, nüfus kriterine göre; sık nüfuslu bölge, seyrek nüfuslu bölge, gelişmişlik kriterine göre de gelişmiş bölge, gelişmekte olan bölge ve gelişmemiş bölge olarak adlandırılır.

Şekilsel bölgelendirmenin özelliklerini belirleyen iki temel unsur vardır. Birincisi bölge olarak tanımlanan alan tek bir kritere göre (yeryüzü şekli, iklim, nüfus vb.) kendi içinde homojen olmalıdır. İkinci olarak ise bu özelliği ile diğer bölgelerden farklı olmalıdır.

Bu bölge türü, istatistikî bilgi toplamak ve geniş ölçekli bölgesel karşılaştırmaları kolaylaştırmak amacıyla tasarlanmıştır. Fakat bu bölge türünün fonksiyonel bölge gibi bir işleyişi ya da bir yönetim merkezi yoktur.

Coğrafya dersi kapsamında özellikle beşeri, ekonomik ve fiziki coğrafya konularının öğretiminde şekilsel bölge sınıflandırma türü önemli bir yer tutar.

1.2.2. Fonksiyonel Bölgeler: Fonksiyonel bölgeler ekonomik ve kültürel yönden yerel, bölgesel, ulusal ve küresel çapta diğer bölgelerle etkileşim gösteren dinamik bir yapıya sahiptir. Dünya çapında ekonomik ve iletişim sistemlerindeki değişimler sonucu bu tür bölgelerin konumları ve rolleri de değişmektedir. Bu değişimler sonucu bazı mekânlar kültürel, ekonomik ve politik bölgelerin merkezi konumunu oluştururken, diğer mekânlar bu merkez konumundaki mekânların çevrelerini teşkil etmektedir. Merkezler arasındaki etkileşim ve çevre konumunu oluşturan merkezlerin büyümesine bağlı olarak bölgelerin fonksiyonel değerleri artabilir veya azalabilir.

“Böyle bir bölge bütünlüğünün ortaya çıkması göreceli homojenlikten ziyade bölgenin kısımları arasındaki hareketin bir yapısıdır. Doğadan bir örnek verecek olursak, akarsular tarafından benzemeyen alanların bir araya getirilmesi ile akarsu havzaları oluşur. En yaygın örnek ise muhtemelen ulaşım ve iletişim yol güzergâhları ile birbirine bağlanan ticari alanlardır” (Kostbade, 1968:7)

Bu tür bölgelendirme mekânsal yapıyı ve mekân üzerindeki ekonomik ve kültürel işleyişi daha iyi organize edebilmek için yapılır. Bu tür bölgeler arasında çeşitli aktivitelerin işleyişini kontrol eden ve

düzenleyen bir merkez vardır. Bu merkezin bölge temsilcilikleri bulunur. Örneğin, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ve Karayolları Genel Müdürlüğü'nün hizmet bölgeleri bu tür bölgelendirme türüne örnek teşkil eder.

“Türkiye’de bazı kamu kurumlarının ülke sathında yürüttükleri veya yürütmeyi planladıkları hizmetlerin daha verimli ve kontrollü yürütülmesini sağlamak amacıyla kurumsal yönden kendi bakış açlarına göre oluşturdukları bölgelere “Kamu Kurumlarının Hizmetleriyle ilgili Yönetim Bölgeleri” adını vermek mümkündür” (Özçağlar, 2003: 10).

Mekânın örgütlenmesinin daha iyi anlaşılabilmesi için işlevsel (fonksiyonel) bölgeler ayrımının şekilsel bölgelerden daha uygun olacağı ileri sürülmüştür. İşlevsel bölgelerin bölgesel çalışmalar içine girmesi bölge biliminde daha çok ekonomi temelli kantitatif yaklaşımların gündeme gelmesi ile ilişkilidir. Özellikle kent bölgelerindeki mal, hizmet vb. akımların sınırlarını belirlemeye yönelik matematiksel yöntemler de bu işlevsel bölgelerin sınırlarını ortaya koymak için geliştirilmiştir. İşlevsel bölgelere örnek olarak şehir bölgeleri verilebilir. Bir şehir bölgesi şehrin çevresinde yer alan, hem şehre ticaret, mesleki hizmet vb. veren hem de karşılığında gıda maddeleri, su, işgücü vb. sağlayarak şehre hizmet eden alanlardır. Ancak burada sorun bölge sınırlarının ölçülmesidir. ABD'deki her eyalet, eyalet başkentinden açıkça belirlenmiş sınırları olan, belli bir alan üzerinde eşgüdüm ve yönetimin sağlandığı bir işlevsel bölgedir (Tümertekin-Özgüç, 1998).

Türkiye’de Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan Yerleşme Özellikleri Kademelenmesi araştırmasının verilerine dayalı olarak belirlenen 16 bölge bu bölgelere örnek olarak verilebilir. 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde yönetsel sınırlara bağlı olmayan bölge kavramından yola çıkarak, yerleşme birimleri arasındaki karşılıklı mal, hizmet, insan ve haber akışları esas alınarak, "işlevsel bölgeler" oluşturulması istenmiştir (Keleş,1997, Aktaran: Kılıç ve Mutluer, 2004:20).

1.2.3. Coğrafi Bölgeler: “İklim, yüzey şekilleri, beşeri ve ekonomik etkinlikler açısından kendine özgü benzerlik sağlayan en büyük coğrafi birimdir” (Atalay ve Mortan, 1997:5)

Coğrafi Bölge yeryüzünün doğal, beşeri ve ekonomik özelliklerine göre belirlenmiş bir bölümdür. Coğrafi bölge kavramını belirleyen kriterler; doğal, beşeri ve ekonomik özelliklerin tümünü içermektedir (Özey, 2006:1).

“En karmaşık bölge, bir alandaki, bir bütünlük halinde bileşen tüm fiziki, toplumsal ve ekonomik özellikler sonucu oluşan "compage" dir (Tümertekin-Özgüç,1998). Belirli yerlerdeki insan ve yer arasındaki ilişkilerin çok karmaşık bir toplamını oluşturan bölge kavramı çok yüksek derecede kompleks bir sistem ortaya çıkarmaktadır. Bu tür bölge kavramı fazlaca ele alınmamış ve üzerinde fazlaca durulmamıştır. Bunun muhtemel nedeni yukarıda belirtilen her iki bölge türüne göre çok daha karmaşık, analiz edilmesi çok daha güç olması ve bu konuda gerekli araçların-yöntemlerin geliştirilememiş olmasıdır” (Kılıç ve Mutluer, 2004:20).

1941 yılında Birinci Coğrafya Kongresinde alınan kararlar sonucunda, Türkiye; 7 coğrafi bölge ve 21 bölüme ayrılmıştır.

Türkiye'nin coğrafi bölümlenmeye tabi tutulması, ilk kez 1941'de ele alınmış bir mesele değildir. Fakat bölgelerin sınırlarının gösterilmesinde ve isimlendirilmesinde kargaşa yaşıyordu. İşte 1941 Haziranında Ankara'da Maarif Vekâletinin (Milli Eğitim Bakanlığının) girişimleriyle toplanan Birinci Coğrafya Kongresinde Türkiye'nin coğrafi bölgelere ayrılması, daha önce yapılmış coğrafi bölümlenme tecrübelerinin ışığı altında, en son bilgi durumuna göre atılmış ileri bir adım olmuştur (Yiğit, 2008: 38).

2.YÖNTEM VE METOD

2.1.Problem Cümlesi

Coğrafya eğitimi alan lisans öğrencilerinin bölge kavramına ilişkin bilişsel düzeyleri nedir? Bu problem çerçevesinde aşağıdaki sorulara da cevaplar aranmıştır.

Alt Problemler:

Coğrafya eğitimi alan lisans öğrencilerinin bölge kavramına ilişkin bilişsel düzeyleri öğrenim gördükleri bölüm değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

Coğrafya eğitimi alan lisans öğrencilerinin bölge kavramına ilişkin bilişsel düzeyleri öğrenim gördükleri üniversite değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

2.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırma coğrafya eğitimi alan lisans öğrencilerinin bölge kavramına ilişkin bilişsel düzeylerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

3.Yöntem

Araştırma betimsel tarama modeli ve içerik analizi yöntemine bağlı kalınarak gerçekleştirilmiştir. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2005: 77).

Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla, Edebiyat Fakültelerinin Coğrafya Bölümünde ve Eğitim Fakültelerinin Coğrafya Öğretmenliği programında öğrenim gören öğrencilere araştırmacı tarafından hazırlanan yapılandırılmamış bilgi ölçeği uygulanmıştır. Ölçekte yer alan maddeler açık uçlu, yapılandırılmamış 8 maddeden oluşmaktadır. Ölçek araştırmacılar tarafından değerlendirilmiş, doğru cevaplar 1, yanlış ve boş cevaplar ise 0 olarak puanlanmıştır. Elde edilen puanlar, katılımcıların bölge kavramına ilişkin bilişsel düzeylerini oluşturmuştur.

Araştırmadan elde edilen nicel verilerin çözümlenmesinde 15.0 SPSS paket programı kullanılmıştır. Öğrencilerin bölge kavramına ilişkin bilgi testi puanlarının frekans, yüzde, aritmetik ortalama değerleri alınmış, t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi uygulanmıştır.

Araştırmadan elde edilen nitel verilerin çözümlenmesinde ise içerik analizi yapılmıştır. "Frekans içerik analizi en basit şekli ile birimlerin nicel (yüzdesele ve oransal olarak görülme sıklığını ortaya koymaktadır. Analizi yapılan materyallerde mesaj öğelerinin hangi sıklıkta görüldüğünün sayılması amaçlanmışsa, sayılabilecek nitelikte birimler örneğin sözcükler saptanır ve analiz göstergeleri frekans türünde

ifade edilir. Bu analiz türü belirli bir ögenin yoğunluğunu ve önemini anlamayı sağlamaktadır” (Tavşancıl ve Aslan, 2001:87).

Doküman analizi sonucunda elde edilen veriler, öncelikle Office programı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Metin parçalara (bağlam birimlere) bölünmüştür. Bu durum metinler içerisindeki kavramların daha net ortaya konmasını sağlamıştır. Araştırmacı tarafından elde edilen veriler (doküman kayıtları) incelenmiş, anlamlı bölümlere ayrılmış ve her bölümün kavramsal olarak ne anlam ifade ettiği bulunmaya çalışılmıştır. Kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturan bölümler kodlanmıştır. Bu anlamda daha önceden belirlemiş olan kavramlara göre yapılan kodlama işlemi, dokümanlardan çıkarılan kavramlara göre yeniden düzenlenerek kodlama işlemi yapılmıştır. Kayıt birimleri (örneğin anahtar sözcükler) saptanmış ve kategorilendirilmiştir. Örneğin “Parçadan bütüne giderek dünyayı daha iyi algılamak ve algılatmak, yeryüzünü daha iyi analiz etmek, yönetimde kolaylık sağlamak, hizmetlerin daha kısa sürede ulaşmasını sağlamak ...” gibi anahtar kavramlar içerik/tasarım kategorisi altında toplanmıştır.

3.BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın probleminin analizinde coğrafya eğitimi alan lisans öğrencilerinin bölge kavramına ilişkin bilişsel düzeyi nedir? sorusuna cevap aranmıştır. Analiz sonuçları tablo -1’de verilmiştir.

Tablo 1’deki verilere göre; coğrafya eğitimi alan lisans öğrencilerinin, 1. ve 6. sorularda yer alan bölge kavramına ve bölge türüne yönelik bilişsel düzeylerinin oldukça yüksek iken, buna karşılık 2.,3.,4., ve 5. sorularda yer alan bölge kavramına ve bölge türlerine yönelik bilişsel düzeylerinin oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Araştırmanın problem cümlesinin analizinde; coğrafya eğitimi alan lisans öğrencilerinin, bölge kavramına ilişkin bilişsel düzeylerinin içerik analizi sonuçlarına yer verilmiştir. Analiz sonuçları tablo-2,3,4,5,6,7,8 ve 9’da verilmiştir.

Tablo 1: Coğrafya Eğitimi Alan Bireylerin Bölge Kavramına Yönelik Bilişsel Düzeyleri

Sorular	Cevap	f	%	Doğru cevap %'si
1. Coğrafyacılar çeşitli kriterlere göre neden yeryüzünü bölgelere ayırmışlardır?	Yanlış	20	12,1	88
	Doğru	145	87,9	
	Toplam	165	100,0	
2. Şekilsel bölge kavramından ne anlıyorsunuz?	Yanlış	161	97,6	2,4
	Doğru	4	2,4	
	Toplam	165	100,0	
3. Şekilsel bölge sınıflandırma türüne bir örnek veriniz?	Yanlış	153	92,7	7,8
	Doğru	12	7,3	
	Toplam	165	100,0	
4. Fonksiyonel bölge kavramından ne anlıyorsunuz?	Yanlış	163	98,8	1,2
	Doğru	2	1,2	
	Toplam	165	100,0	
5. Fonksiyonel bölge sınıflandırma türüne bir örnek veriniz?	Yanlış	161	97,6	2,4
	Doğru	4	2,4	
	Toplam	165	100,0	
6. Coğrafi bölge kavramından ne anlıyorsunuz?	Yanlış	12	7,2	92,8
	Doğru	153	92,8	
	Toplam	165	100,0	
7. Coğrafi Bölge esasına göre öğretim yapmanın ne tür faydaları mevcuttur?	Yanlış	57	34,5	65,5
	Doğru	108	65,5	
	Toplam	165	100,0	
8. Coğrafi Bölge esasına göre öğretim yapmanın ne tür sakıncaları mevcuttur?	Yanlış	87	52,7	47,3
	Doğru	78	47,3	
	Toplam	165	100,0	

165 katılımcının 1. Soruya “coğrafyacılar çeşitli kriterlere göre neden yeryüzünü bölgelere ayırmışlardır?” verdikleri cevaplardaki kavramlar incelendiğinde (Tablo -2); en fazla yüzdeliğin %35.2 ile parçadan bütüne giderek dünyayı daha iyi algılamak ve algılatmak olarak verildiğini görülmektedir. Katılımcıların %20'si bu soruyu cevaplandıramamıştır.

COĞRAFYA EĞİTİMİNDE BÖLGE KAVRAMI

İçerik Analizi:

Tablo -2: 1. Soruya ilişkin ön plana çıkan kavram ve cevaplar.

Genel Kategori	Alt Kategoriler	f	%	Doğru cevap %	
1. Coğrafyacılar çeşitli kriterlere göre neden yeryüzünü bölgelere ayırmışlardır?	1a. Yeryüzü daha iyi analiz edebilmek.	36	21,8	87.9	
	1b. Parçadan bütüne giderek dünyayı daha iyi algılamak ve algılatmak.	58	35,2		
	1c. Benzer özellikleri gruplandırarak mekansal analizler yapmak.	42	25,5		
	1d. Yönetimde kolaylık sağlamak.	6	3,6		
	1e. Hizmetlerin kısa sürede ulaşmasını sağlamak	3	1,8		
					Yanlış cevap %
	1f. Boş bırakılan	20	12,1	12.1	
	Toplam	165	%100		

165 katılımcının 2. Soruya “şekilsel bölge kavramından ne anlıyorsunuz?” verdikleri cevaplardaki kavramlar incelendiğinde (Tablo - 3); bu sorunun cevaplandırılmadığı görülmektedir.

Tablo -3: 2. Soruya ilişkin ön plana çıkan kavram ve cevaplar.

Genel Kategori	Alt Kategoriler	f	%	Doğru cevap %
2. Şekilsel bölge kavramından ne anlıyorsunuz ?	2a. Tek bir unsurun türdeşlik gösterdiği mekânsal birimler	1	0.6	2.4
	2b. Tek bir unsura dayanan bölgelendirme türü	3	1.8	
	2c. Bölgelerin şekillerine göre sınıflandırılması	36	21.8	97.6
	2d. Herhangi bir kritere dayanmayan temelini coğrafyanın oluşturmadığı bölgelendirme türü	11	6.7	
	2e. Bölgelerin fiziki özelliklerine göre sınıflandırılması	14	8.5	
	2f. Görünüş açısından benzer bölgeler	6	3.6	
	2g. Bilmiyorum	51	30.9	
	2h. Boş bırakılan	43	26.1	
	Toplam	165	100	100

165 katılımcıdan sadece 4 tanesi bu soruyu doğru cevaplamıştır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu bu soruyu boş bırakmışlar (%26.1) veya bilmiyorum şeklinde (%30.9) cevaplandırmışlardır. Böylesine bir sonuç öğrencilerin şekilsel bölgelendirme türünü bilmediğine yönelik güçlü bir kanıt sunmaktadır.

165 katılımcının 3. soruya “şekilsel bölge sınıflandırma türüne bir örnek veriniz?” verdikleri cevaplardaki kavramlar incelendiğinde (Tablo-4); bu sorunun cevaplandırılmadığı görülmektedir. 165 katılımcıdan sadece 12 tanesi bu soruyu doğru cevaplamıştır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu bu soruyu ya boş bırakmışlar (%29.1) yâda bilmiyorum şeklinde (% 46.1) cevaplandırmıştır. Öğrenciler Doğu Anadolu’yu kabaca üçgene, Türkiye ve ABD ülkelerini dikdörtgene, Hindistan ülkesini üçgene, İtalya ülkesini çizmeye benzetmektedirler. Sonuçta şekilsel bölgelendirme türüne bu örnekleri vermişlerdir. Böylesine bir sonuç öğrencilerin şekilsel bölgelendirme türüne örnek gösteremediğine güçlü bir kanıt sunmaktadır.

Tablo - 4: 3. Soruya ilişkin ön plana çıkan kavram ve cevaplar.

Genel Kategori	Alt Kategoriler	f	%	Doğru cevap %	
3. Şekilsel bölge sınıflandırma türüne bir örnek veriniz?	3a. Kıyı bölgesi	1	0.6	7.2	
	3b. Dağlık bölge	4	2.4		
	3c. İklim bölgeleri	3	1.8		
	3d. Bitki bölgeleri	3	1.8		
	3e. Dil bölgeleri	1	0.6		
					Yanlış cevap %
		1f. Ege Bölgesi	2	1.2	92.8
		3g. Karadeniz Bölgesi	6	3.6	
		3h. Akdeniz Bölgesi	2	1.2	
		3j. Doğu Anadolu Bölgesi	5	3.0	
		3k. ABD ve Türkiye dikdörtgene benziyor	8	4.8	
		3l. Hindistan üçgene benziyor	4	2.4	
		3m. İtalya çizmeye benziyor	2	1.2	
		3n. Bilmiyorum	48	29.1	
	3o. Boş bırakanlar	76	46.1		
	Toplam	165	%100		

COĞRAFYA EĞİTİMİNDE BÖLGE KAVRAMI

165 katılımcının 4. soruya “fonksiyonel bölge kavramından ne anlıyorsunuz?” verdikleri cevaplardaki kavramlar incelendiğinde (Tablo-5); bu sorunun cevaplandırılmadığı görülmektedir. 165 katılımcıdan sadece 2 tanesi bu soruyu doğru cevaplandırmıştır. Katılımcıların 1/3’ünden fazlası bu soruyu boş bırakırken (% 36.4), ¼’ü coğrafi sahanın ekonomik fonksiyonlarına göre sınıflandırılması şeklinde (% 25.5) cevaplandırmıştır. Öğrenciler şehirlerin ekonomik fonksiyonlarının sınıflandırılması ile fonksiyonel bölge kavramlarını özdeş olarak düşünmektedirler.

Tablo -5: 4. Soruya ilişkin ön plana çıkan kavram ve cevaplar.

Genel Kategori	Alt Kategoriler	f	%	Doğru cevap %	
4. Fonksiyonel bölge kavramından ne anlıyorsunuz?	8.a. Mekânın örgütlenmesini ve mekanın daha iyi anlaşılabilmesi için yapılan bölgelendirme türü	1	0.6	1.2	
	8b. Bu tür bölgelendirme mekânsal yapıyı ve mekân üzerindeki ekonomik ve kültürel işleyişi daha iyi organize edebilmek için yapılır.	1	0.6		
	8c. Coğrafi sahanın ekonomik fonksiyonlarına göre sınıflandırılması	42	25.5	98.8	
	8d. Beşeri özelliklere göre mekânı sınıflandırma	18	10.9		
	8e. Birçok özelliği içinde barındıran bölge	20	12.1		
	8f. Bilmiyorum.	23	13.9		
	8g. Boş bırakılan	60	36.4		
	Toplam		165	100	100

165 katılımcının 5. soruya “fonksiyonel bölge sınıflandırma türüne bir örnek veriniz?” verdikleri cevaplardaki kavramlar incelendiğinde (Tablo - 6); bu sorunun cevaplandırılmadığı görülmektedir. 165 katılımcıdan sadece 4 tanesi bu soruyu doğru cevaplandırmıştır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu bu soruyu ya

sanayi bölgeleri (% 30.3) yâda tarım bölgeleri (% 19.4) şeklinde cevaplandırmışlardır.

Tablo -6: 5. Soruya ilişkin ön plana çıkan kavram ve cevaplar.

Genel Kategori	Alt Kategoriler	f	%	Doğru cevap %
5. Fonksiyonel bölge sınıflandırma türüne bir örnek veriniz?	8.a. Devlet planlama teşkilatının bölge sınıflandırması	3	1.8	2.4
	8b. Köy hizmetleri genel müdürlüğünün hizmet bölgeleri	1	0.6	
	8c. Sanayi bölgeleri	50	30.3	Yanlış cevap % 97.6
	8d. Tarım bölgeleri	32	19.4	
	8e. Turizm bölgeleri	17	10.3	
	8f. Ticaret bölgeleri	3	1.8	
	8g. Maden bölgeleri	2	1.2	
	8h. Ortadoğu	4	2.4	
	8j. Bilmiyorum.	12	7.3	
	8k. Boş bırakılan	41	24.8	
Toplam		165	100	100

165 katılımcının 6. soruya “coğrafi bölge kavramından ne anlıyorsunuz?” verdikleri cevaplardaki kavramlar incelendiğinde (Tablo - 7); bu sorunun 153 kişi tarafından doğru cevaplandırıldığı görülmektedir. Böylesine bir sonuç öğrencilerin coğrafi bölge türünü bildiğine yönelik güçlü bir kanıt sunmaktadır.

Tablo -7: 6. Soruya ilişkin ön plana çıkan kavram ve cevaplar.

Genel Kategori	Alt Kategoriler	f	%	Doğru cevap %
6. Coğrafi bölge kavramından ne anlıyorsunuz?	8.a. Belirli coğrafi özellikleri ile çevresinden ayrılan kendi içerisinde benzerlik gösteren en geniş coğrafi birim	153	92.8	92.8
	8b. Bir topografya yüzeyinin diğer başka alanlara olan sınırı	2	1.2	Yanlış cevap % 7.2
	8c. Herhangi bir alanın sınırı	3	1.8	
	8d. Fiziki açıdan ortak olan alanlar	1	0.6	
	8e. Boş bırakılan	6	3.6	
	Toplam		165	

COĞRAFYA EĞİTİMİNDE BÖLGE KAVRAMI

165 katılımcının 7. soruya “coğrafi bölge esasına göre öğretim yapmanın ne tür faydaları mevcuttur?” verdikleri cevaplar incelendiğinde (Tablo -8); aşağıdaki kavramların ön plana çıktığı görülmektedir.

- a. Tasnife ve karşılaştırmaya dayalı bir coğrafi perspektif kazandırır.
- b. Sınıflama ve sınırlandırma coğrafi unsurların öğretimi kolaylaştırmaktadır.

Tablo -8: 7. Soruya ilişkin ön plana çıkan kavram ve cevaplar.

Genel Kategori	Alt Kategoriler	f	%	Doğru cevap %
7. Coğrafi Bölge esasına göre öğretim yapmanın ne tür faydaları mevcuttur?	8.a. Tasnife ve karşılaştırmaya dayalı bir coğrafi perspektif kazandırır.	40	24.2	65.5
	8b. Sınıflama ve sınırlandırma coğrafi unsurların öğretimini kolaylaştırır.	68	41.3	
	8c. Fikrim yok	30	18.1	Yanlış cevap % 34.5
	8d. Boş bırakılan	27	16.4	
	Toplam		165	100

165 katılımcının 8. soruya “coğrafi bölge esasına göre öğretim yapmanın ne tür sakıncaları mevcuttur?” verdikleri cevaplar incelendiğinde (Tablo -9); aşağıdaki kavramların ön plana çıktığı görülmektedir.

- a. Benzer özellikler taşıyan coğrafi mekânların farklı bölgeler içerisinde, farklı özelliklere sahip olan coğrafi mekânların aynı bölgeler içerisinde gösterilmesi.
- b. Sosyal ve kültürel farklılıklara dayalı oluşturulan bölgeler bölgesel ayrımcılığa neden olabilir.
- c. Coğrafi bölgelerin bıçak sırtı gibi çok kesin sınırlarla geçirilmesi bazı yanlışlıklara neden olabilir.

Tablo -9: 8. Soruya ilişkin ön plana çıkan kavram ve cevaplar.

Genel Kategori	Alt Kategoriler	f	%	Doğru cevap %
8. Coğrafi Bölge esasına göre öğretim yapmanın ne tür sakıncaları mevcuttur?	8.a. Benzer özellikler taşıyan coğrafi mekanların farklı bölgeler içerisinde, farklı özelliklere sahip olan coğrafi mekanların aynı bölgeler içerisinde gösterilmesi	41	24.8	47.3
	8b. Sosyal ve kültürel farklılıklara dayalı oluşturulan bölgeler bölgesel ayrımcılığa neden olabilir	32	19.4	
	8c. Coğrafi bölgelerin bıçak sırtı gibi çok kesin sınırlarla geçirilmesi bazı yanlışlara neden olabilir	5	3.1	
	8d. Fikrim yok	34	20.6	Yanlış cevap % 52.7
	8e. Boş bırakılan	53	32.1	
	Toplam		165	100

Özey (2006:3)'in yapmış olduğu bir çalışmaya göre de coğrafi bölgeler arasındaki dengesizlik, bölge insanları tarafından devlet yönetimine karşı yanlış algılanmıştır. Zaman zaman coğrafi bölge kavramı, siyasi bölge kavramı olarak algılanmış ve bu yanlış algılama çok büyük sıkıntılar doğurmuştur. Bu ifade yukarıdaki b seçeneğindeki ifadeyi destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum: Araştırmanın birinci alt probleminin analizinde; coğrafya eğitimi alan lisans öğrencilerinin, bölge kavramına ilişkin bilişsel düzeylerinin öğrenim gördükleri bölüm değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Analiz sonuçları tablo- 10'da verilmiştir.

Tablo-10'daki t- testi sonuçlarına göre araştırmaya katılan, coğrafya eğitimi alan lisans öğrencilerinin coğrafi bölge kavramına ilişkin toplam bilişsel düzey testi puanları öğrenim gördükleri lisans programına göre anlamlı bir farklılık göstermiştir [$t_{(163)}=2,254$; $p < ,05$].

COĞRAFYA EĞİTİMİNDE BÖLGE KAVRAMI

Tablo-10. Coğrafya Eğitimi Alan Lisans Öğrencilerinin Coğrafi Bölge Kavramına İlişkin Bilgi Testi Puanlarının Öğrenim Gördükleri Lisans Programı Değişkenine Göre farklılığı İçin t-Testi Sonuçları

Lisans Programı	N	\bar{X}	S	t	p
Coğrafya öğretmenliği	85	3,32	1,32	2,254	,026
Coğrafya bölümü	80	2,86	1,27		

Coğrafya öğretmenliği programında öğrenim gören öğrencilerin toplam bilişsel düzey testi puanları ortalaması $\bar{X}=3,32$ iken, coğrafya bölümünde öğrenim gören öğrencilerin test puanları ortalaması $\bar{X}=2,86$ olmuştur. Aradaki sayısal fark coğrafya öğretmenliği programı lehine anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, coğrafya öğretmenliği programında öğrenim gören öğrencilerin bölge kavramına ilişkin bilişsel düzeylerinin, coğrafya bölüm programında öğrenim gören öğrencilerden daha yüksek olduğunu göstermektedir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum: Araştırmanın ikinci alt probleminin analizinde; coğrafya eğitimi alan lisans öğrencilerinin, bölge kavramına ilişkin bilişsel düzeylerinin öğrenim gördükleri üniversite değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Analiz sonuçları tablo- 11’de verilmiştir.

Tablo-11’deki varyans analizi sonuçlarına göre araştırmaya katılan, coğrafya eğitimi alan lisans öğrencilerinin bölge kavramına ilişkin toplam bilişsel düzey testi puanları öğrenim gördükleri üniversite değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermiştir [$F_{(5-159)}=4,133$; $p<,05$]. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre; Marmara Coğrafya Öğretmenliği programında öğrenim gören öğrencilerin toplam bilişsel test puanları ortalaması ($\bar{x}=3,97$) ile Gazi Coğrafya Öğretmenliği (2,65), Balıkesir Coğrafya Öğretmenliği ($\bar{x}=2,78$), Sütçü İmam Coğrafya bölümü ($\bar{x}=2,92$) öğrencilerinin bilişsel test puanları ortalamaları arasında Marmara Coğrafya Öğretmenliği öğrencileri lehine anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu bulgu Marmara coğrafya öğretmenliği programında öğrenim gören öğrencilerin bölge kavramına ilişkin bilişsel düzeylerinin araştırmaya katılan diğer üniversite öğrencilerinden daha yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo-11. Coğrafya Eğitimi Alan Lisans Öğrencilerinin Coğrafi Bölge Kavramına İlişkin Bilgi Testi Puanlarının Öğrenim Gördükleri Üniversite Değişkenine Göre farklılığı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Üniversite	Sıra	N	\bar{X}	S	F	P	Fark Tukey
Marmara coğrafya Öğretmenliği	1	30	3,97	1,13	4,133	,001	1-3 1-5 1-6
Dokuz Eylül Coğrafya Öğretmenliği	2	18	2,89	1,71			
Gazi Coğrafya Öğretmenliği	3	17	2,65	1,17			
Selçuk Coğrafya Öğretmenliği	4	20	3,30	,86			
Balıkesir Coğrafya Bölümü	5	32	2,78	1,50			
Sütçü İmam Coğrafya Bölümü	6	48	2,92	1,11			
Toplam		165	3,0970	1,31234			

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma bulgularına dayalı olarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Fen Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinde coğrafya eğitimi alan bireylerin coğrafi bölge türü ve özellikleri konusunda bilişsel düzey testi puanlarının yüksek olduğu görülürken, buna karşılık şekilsel ve fonksiyonel bölge türü ve özellikleri konusunda bilişsel düzey testi puanlarının düşük olduğu görülmektedir. Böylesine bir sonuç öğrencilerin öğrenim gördüğü yükseköğretim kurumlarında şekilsel ve fonksiyonel bölge türlerini ve bu bölge türlerinin özelliklerine yönelik bir eğitim almadığına yönelik güçlü bir kanıt sunmaktadır.

2. Eğitim fakültesi coğrafya öğretmenliği programında öğrenim gören öğrencilerin bölge kavramına ilişkin bilişsel düzeyleri edebiyat fakültelerinin coğrafya bölümünde öğrenim gören öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

3. Araştırmaya katılan, çeşitli yükseköğretim kurumlarında coğrafya eğitimi alan bireylerin bölge kavramına ilişkin bilişsel düzeylerinin en yüksek çıktığı yükseköğretim kurumu Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği programıdır.

KAYNAKLAR

- Atalay, İ., Mortan, K. (1997), Türkiye Bölgesel Coğrafyası, İnkılâp Kitapevi, İstanbul.
- Arslan, K. (2005), Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:4 Sayı:7 Bahar 2005/1 s.275-294.
- Boyce, D. (2004), A short history of the field of regional science, Regional Science, 83, page, USA.
- Cole, J., (1996), Geography of the World's Major Regions, Routledge, London and New York.
- Christensen, D. (2005), Geography and Planning: Some Perspective, The Professional Geographer, Volume:29, Issue:2, February, U.S.A.
- Ecemiş Kılıç, S., Mutluer, M., (2004), Coğrafyada ve Bölge Planlamada Bölge Kavramının Karşılaştırmalı Olarak İrdelenmesi, Ege Coğrafya Dergisi, sayı:13, s: 17-28, İzmir.
- Efe, R., (2002), Coğrafyada Beş Temel Kavram ve Bunların Öğretim Metot ve Teknikleri, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı:5, s:28-42, İstanbul.
- Gökçe, O. (1995), İçerik Çözümlemesi, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya.
- Hartshorne R. (1958), What Do We Mean by Region, Annual Meeting of The Association Of American Geographers, August 18-22, U.S.A

- Hobbs, S. (2003), World Regional Geography, Brooks /Cole – Thomson
511 Forest Lodge Road Pacific Grove, CA 93950 USA.
- Karasar, N. (2005), Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayınları,
Ankara.
- Kostbade, T. (1968), The Regional Concept and Geographic Education,
Journal Of Geography, 67:1, U.S.A.
- Özçağlar, A. 2003, “Türkiye’de Yapılan Bölge Ayrımları ve Bölge
Planlama Üzerindeki Etkileri”, Ankara Üniv. Türkiye
Coğrafyası Aras. Uyg. Merk., Coğrafi Bilimler Dergisi, c:1,
s:1, Ankara.
- Özey, R. (2006), Coğrafi Bölgelerin Siyasi Bölgeler Olarak Algılanması
ve Sonuçları, AB Sürecindeki Türkiye’de Bölgesel
Farklılıklar” IV. Ulusal Coğrafya Sempozyumu. Ankara.
- Özey, R. (2012), Doğal Bölgeler Coğrafyası. Aktif Yayınevi. İstanbul.
- Philp, S., Andy, W., Kathleen, S.M. (2002), Using the Internet to
Integrate Thematic and Regional Approaches in Geographic
Education, The Professional Geographer, Volume:54,
Issue:3, pages:332-348, U.S.A.
- Robinson, L.J., (1956), Geography and Regional Planning, Canadian
Geographer, Volume 2, issue 8, December, Canada.
- Taş, B. (2006), AB Uyum Sürecinde Türkiye İçin Yeni Bir Bölge
Kavramı: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS),
Afyonkarahisar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:8,
Sayı:2, s: 186 – 198, Afyonkarahisar.
- Tavşancıl, E., Aslan, E. (2001), İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri,
Epsilon Yayıncılık Hizmetleri, İstanbul.
- Tunçdilek, N. (1987), Geoekoloji’nin İlkeleri: Doğal Bölgeler, İstanbul
Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Tümertekin, E. (1994), Beşeri Coğrafyaya Giriş, İstanbul Üniversitesi
İletişim Fakültesi Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul.
- Tümertekin, E., ve Özgüç, N. (1998). Beşeri Coğrafya, İnsan, Kültür,
Mekan, Çantay Kitapevi, İstanbul.

COĞRAFYA EĞİTİMİNDE BÖLGE KAVRAMI

- Tümertekin, E., Özgüç, N., (2000). Coğrafya, Geçmiş, Kavramlar, Coğrafyacılar, Çantay Kitapevi, İstanbul.
- Whittlesey, D. (1954), The Regional Concept and The Regional Method, American Geography, Inventory and Prospect, Syracuse University Pres, p: 19-68, USA.
- Walter, B., Bernard, F. (1973), A Thematic Approach To Regional Geography, The Journal Of Geography, Volume:72, page 14-28, November, USA.
- Wong, D. (1998), Creating a web- based electronic reserve library for teaching world regional geography, Journal of Geography in Higher Education, vol,22, no:2, USA.
- Yiğit, A. (2008), Geçmişten Günümüze Türkiye'yi Bölgelere Ayırma Çalışmaları ve Yapılması Gerekenler, IV. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, s: 32-44, Ankara.